

EUROPOS KOMISIJA

Briuselis, 2011.5.18
KOM(2011) 274 galutinis

**KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS
EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ
KOMITETUI**

Aukų teisių stiprinimas ES

{SEK(2011) 580 galutinis}
{SEK(2011) 581 galutinis}

**KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS
EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ
KOMITETUI**

Aukų teisių stiprinimas ES

1. KODĖL SVARBU PASIRŪPINTI AUKOMIS?

Nuo nusikaltimo neapsaugotas nė vienas: nusikaltimų aukomis Europos Sąjungoje kasmet tampa milijonai žmonių. Eurostato duomenimis, per metus užregistruojama apie **30 mln. nusikaltimų** prieš asmenis ir nuosavybę, be to, apie daug nusikaltimų niekada nepranešama. Nuo nusikaltimų dažnai nukenčia ne vienas žmogus, o aukų artimieji taip pat nukenčia netiesiogiai. Todėl galima pagrįstai vertinti, kad tiesioginėmis nusikaltimų aukomis kasmet tampa iki 75 mln. žmonių¹.

Kiekvienais metais daug žmonių tampa kelių eismo aukomis. 2010 m. dėl daugiau kaip **milijono kelių eismo įvykių** visoje Europos Sąjungoje žuvo net 30 700 žmonių. Keliuose kasmet žūsta apie 31 000 žmonių, įskaitant 850 vaikų, jaunesnių nei 14 metų, 250 000 sunkiai sužeidžiami, o 1,2 mln. patiria lengvų sužeidimų².

Europoje žmonės nuolat **keliauja ir juda per sienas**, ir pavojus nukentėti užsienyje ne mažesnis nei savo šalyje. Iš 1,4 mlrd. 2008 m. europiečių surengtų kelionių maždaug 90 proc. buvo ES viduje³. Be to, apie 11,3 mln. europiečių nuolat gyvena už gimtosios šalies ribų, 10 proc. europiečių tam tikru metu gyveno ir dirbo užsienyje, o 13 proc. buvo išvykę siekti išsilavinimo ar mokytis⁴.

Iš šių skaičių matyti, kaip svarbu imtis tinkamų, efektyvių veiksmų dėl nusikaltimų ar kelių eismo įvykių aukų teisių jų gimtojoje šalyje ir joms keliaujant ar gyvenant užsienyje. **Tai ir tarpvalstybinė, ir nacionalinė problema, kurią reikia spręsti ES lygio veiksmais.**

Aukų teisės susijusios ir su lyčių aspektu. Moterys labiausiai kenčia nuo nematomo ir nepranešamo smurto. Europos Tarybos skaičiavimais, **20–25 proc.** suaugusių **Europos moterų** bent kartą gyvenime **patiria fizinį smurtą**, 12–15 proc. patiria smurtą privačioje erdvėje, o daugiau kaip 10 proc. kenčia nuo seksualinio smurto⁵.

¹ Eurostatas, „Statistics in focus“ Nr. 36/2009, vertinimas grindžiamas ataskaitoje „Nusikaltimų našta ES“ („The Burden of Crime in the EU“, www.europeansafetyobservatory.eu) pateiktos ES tarptautinio nusikalstamumo apklausos analize ir prielaida, kad apie 60 proc. nusikaltimų nepranešama ir kad aukos vidutiniškai turi 3 artimuosius. Į šiuos statistinius duomenis neįtraukti smulkūs nusizengimai.

² Europos Komisijos duomenų bazė CARE.

³ COM(2010) 352, pagrįsta Eurostato 2008 m. turizmo statistika.

⁴ Eurostatas, „Statistics in Focus“ Nr. 94/2009; „Eurobarometras“ Nr. 337/2010.

⁵ Europos Taryba, „Smurto prieš moteris vertinimas“ („Stocktaking study on violence against women“), 2006 m.

Siekdama sustiprinti laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę, Komisija kaip strateginį prioritetą⁶, remdamasi Stokholmo programa ir jos veiksmų planu⁷, įvardijo būtinybę imtis veiksmų, kad būtų sustiprintos nusikaltimų aukų teisės ir užtikrinta, kad būtų patenkinti jų apsaugos, paramos ir teisės kreiptis į teismą poreikiai.

ES jau ėmėsi veiksmų dėl aukų teisių baudžiamosiose bylose užtikrinimo⁸, ir dauguma valstybių narių aukoms suteikia tam tikrą apsaugą ir paramą. Tačiau aukų vaidmuo ir poreikiai baudžiamosiose bylose vis dar iš esmės nepakankamai nustatyti ir jų teisės įvairiose ES valstybėse narėse vis dar labai skiriasi.

Todėl Komisija teikia pasiūlymų rinkinį, kad sustiprintų galiojančias nacionalines priemones ir užtikrintų, kad nusikaltimų aukoms būtų suteiktos nediskriminuojančios minimalios teisės visoje ES, nepaisant jų tautybės ar gyvenamosios šalies. Į šį rinkinį taip pat įtrauktas naujas tarpusavio pripažinimo mechanizmas, siekiant užtikrinti, kad aukos arba potencialios aukos, kurioms paskiriama apsaugos priemonė jų gyvenamojoje valstybėje narėje, šios apsaugos neprarastų ir kirsdamos sienas. Šiuo rinkiniu ES prisidės prie tikslo, kad teisminės sistemos ne tik gaudytų ir baustų nusikaltėlius, bet ir sutelktų dėmesį į nusikaltimų aukų poreikius.

Kompensacija yra vienas iš pagrindinių aukų poreikių. Tačiau kelių eismo įvykio kitoje valstybėje narėje aukos, siekdamos kompensacijos, gali turėti administracinių ir procedūrinių sunkumų dėl skirtingų senaties ir apribojimo terminų. Komisija šią problemą spręs pasiūlydama suderinti senaties terminų taisykles, kad aukoms nekiltų pavojus prarasti teisę į kompensaciją dėl procedūrinių priežasčių.

Galiausiai aukų teisių ir nusikaltimų prevencijos ryšys yra akivaizdus. Komisija jau daug metų vykdo veiksmus, kuriais siekia nusikaltimų ir smurto prevencijos ir skatina kelių eismo saugą⁹. Prevenciniai veiksmai svarbūs ne tik siekiant sumažinti nusikaltimų ir nelaimingų atsitikimų skaičių per trumpą ar vidutinės trukmės laikotarpį, bet ir pakeisti požiūrį į nusikalstamą ar neatsargų elgesį, tikintis teigiamų ilgalaikių ir tvarių rezultatų.

2. KODĖL REIKIA NAUJŲ AUKOMS SKIRTŲ PRIEMONIŲ ES LYGIU?

- *Jau daug nuveikėme, kad pripažintume aukas, bet reikia dirbti toliau*

Nuomonė, kad aukų teisės turėtų būti užtikrinamos laikantis lygybės ir nediskriminavimo principų, nėra nauja. 1989 m. Teisingumo Teismas patvirtino, kad kompensacijos – vienas iš esminių aukų poreikių – negali būti išmokamos pagal pilietybę¹⁰. Nuo tada ES ėmėsi veiksmų, kad nustatytų bendrus būtiniausius reikalavimus dėl aukų, visų pirma priėmė 2001 m. Tarybos pamatinį sprendimą¹¹, taip pat ėmėsi konkrečioms aukų grupėms – prekybos žmonėmis, vaikų seksualinės prievartos ir išnaudojimo bei terorizmo aukoms – skirtų

⁶ COM(2010) 623.

⁷ OL C 115, 2010 5 4; COM(2010) 171.

⁸ Tarybos pamatinis sprendimas 2001/220/TVR dėl nukentėjusiųjų padėties baudžiamosiose bylose; Tarybos direktyva 2004/80/EB dėl kompensacijos nusikaltimų aukoms.

⁹ Pvz., programos „Daphne III“, „Terorizmo ir kitos su saugumu susijusios rizikos prevencija, parengtis ir padarinių valdymas“, „Nusikalstamumo prevencija ir kova su nusikalstamumu“, „Europos kelių eismo saugos veiksmų programa 2011–2020 m.“

¹⁰ Byla 186/87 *Ian William Cowan prieš Trésor public*, 1989 m. vasario 2 d. sprendimas.

¹¹ Žr. 8 išnašą.

veiksmų¹². Komisija taip pat finansiškai parėmė su aukomis ir jų labai dirbančių viešųjų agentūrų ir NVO, kurių daugeliui vadovauja savanoriai, veiklą¹³.

Tačiau 2001 m. Tarybos pamatiniame sprendime nustatyti reikalavimai įgyvendinami nepakankamai¹⁴. Lisabonos sutartimi dabar suteikiamas aiškus teisinis pagrindas ES nustatyti minimalias taisykles dėl nusikaltimų aukų teisių, siekiant supaprastinti teismo sprendimų ir nuosprendžių tarpusavio pripažinimą. Be to, Europos Parlamentas ir Europos Vadovų Taryba paragino imtis veiksmų šioje srityje¹⁵. Remiantis galiojančiomis priemonėmis ir jas papildant, Komisijos pasiūlymais siekiama sustiprinti teisinį pagrindą, t. y. nustatyti tiesiogiai privalomas ir tinkamai įgyvendinamas teises priemonės.

- *Stiprinti pasitikėjimą teisingumo sistema ir gerinti teisingumo kokybę*

Vienas iš Europos Sąjungos tikslų – suteikti savo piliečiams laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę, kurioje užtikrinama jų judėjimo laisvė. Tačiau abipusis pasitikėjimas neįmanomas, jei nėra veiksmingų visoje ES užtikrinamų minimalių aukų teisių. Tai reiškia, kad teismų sistemos turėtų visapusiškai pasitikėti viena kitos sąžiningumo ir teisingumo standartais, o piliečiai turėtų būti tikri, kad tos pačios minimalios taisyklės bus taikomos ir jiems keliaujant ar gyvenant užsienyje.

- *Būtiniausi reikalavimai turi galioti visose valstybėse narėse*

Dabar dauguma valstybių narių užtikrina tam tikrą nusikaltimų aukų apsaugą ir paramą joms. Tačiau aukų vaidmens ir poreikių baudžiamosiose bylose klausimai nacionalinėse teismų sistemose dar ne iki galo išspręsti. Be to, nors visos valstybės narės turi procedūras prašyti kompensacijos po kelių eismo įvykių, taisyklės skiriasi ir tokių prašymų pateikimo senaties terminai yra nevienodi. Kad išspręstų šią problemą, valstybės narės turi sugriežtinti aukų teisių reikalavimus, o ES turi užtikrinti, kad aukos turėtų vienodas sąlygas. Tam tikros būtiniausios apsaugos priemonės ir reikalavimai, taikomi visose valstybėse narėse, supaprastins teisminį bendradarbiavimą ir padidins teisingumo kokybę, taip pat padidins žmonių pasitikėjimą pačiu teisingumu.

- *Pagrindines teises būtina gerbti*

Tinkamas elgesys su aukomis atitinka įvairias pagrindines teises, pripažintas Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje (ES chartija) ir Europos žmogaus teisių konvencijoje (EŽTK)¹⁶. Todėl veiksmingas aukų teisių pripažinimas ir pagarba joms, ypač žmogaus

¹² 2011 m. balandžio 5 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/36/ES dėl prekybos žmonėmis prevencijos, kovos su ja ir aukų apsaugos, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/629/TVR; Direktyvos dėl kovos su seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija, kuria panaikinamas Pamatinis sprendimas 2004/68/TVR, pasiūlymas; Pamatinis sprendimas 2002/475/TVR dėl kovos su terorizmu.

¹³ Paramos aukoms organizacijose Europoje dirba per 20 000 savanorių („Victim Support Europe“, 2010 m.).

¹⁴ Komisijos įgyvendinimo ataskaita, COM(2009) 166.

¹⁵ 2009 m. gegužės 7 d. EP rezoliucija dėl ES baudžiamosios teisenos erdvės kūrimo (INI/2009/2012); Stokholmo programa (OL C 115, 2010 5 4, p. 1).

¹⁶ Pagrindinės teisės: žmogaus orumas, teisė į gyvybę, asmens neliečiamybė, laisvė ir saugumas, pagarba privačiam ir šeimos gyvenimui, asmens duomenų apsauga, teisė į nuosavybę, judėjimo ir apsigyvenimo laisvė, lygybė prieš įstatymą, vaiko ir pagyvenusių žmonių teisės, neigiamųjų integracija ir teisė į veiksmingą teisinę gynybą.

orumui, privačiam ir šeimos gyvenimui ir nuosavybei, turi būti apsaugoti, kartu užtikrinant ir kitų asmenų, pvz., kaltinamųjų, pagrindines teises. ES veiksmas bus sugriežtinti visų baudžiamųjų bylų dalyvių – aukų, kaltinamųjų ar sulaikytųjų – pagrindinių teisių reikalavimai, kartu užtikrinant, kad šios teisės būtų kaip nors ribojamos tik reikiamais atvejais ir proporcingai.

- *Patenkinant aukų poreikius padedama mažinti bendras su nusikaltimu susijusias išlaidas*

Stiprinant aukų teises daromas teigiamas poveikis atskiroms aukoms ir visuomenei. Patenkinant aukų poreikius prieš baudžiamųjų bylų nagrinėjimą, jo metu ir po jo, gali gerokai sumažėti bendros su nusikaltimu susijusios išlaidos¹⁷. Tai yra ir apčiuopiamos išlaidos, ypač ekonomikos sektoriui, sveikatos sektoriui ir baudžiamosios teisenos sistemai, ir neapčiuopiamos išlaidos, kaip antai skausmas, kančios ir suprastėjusi gyvenimo kokybė. Aukos, kurios gerbiamos, remiamos ir saugomos, tiek fiziškai, tiek emociškai atsigauna greičiau ir galės greičiau grįžti į normalų gyvenimą. Taip bus prarandama mažiau pajamų, sutrumpės nedarbingumo laikotarpis ir sumažės tolesnės sveikatos priežiūros poreikis. Aukos, su kuriomis gerai elgiamasi, paprastai daug aktyviau dalyvauja bylos nagrinėjime, taip padidėja sėkmingo baudžiamojo persekiojimo ir nuteisimo tikimybė, o tai mažina pakartotinio nusižengimo ar nebaudžiamumo galimybę.

3. SPECIALUS DĖMESYS NUSIKALTIMŲ AUKOMS. AUKŲ POREIKIAI

ES kasmet daug žmonių tampa nusikaltimų aukomis. Aukos turi daug įvairių poreikių, kuriuos reikėtų patenkinti, siekiant joms padėti atsigauti: poreikis būti **pripažintoms** ir **pagarbaus** bei oraus elgesio su jomis poreikis, **apsaugos ir paramos** poreikis, galimybė **kreiptis į teismą** ir gauti **kompensaciją**, taip pat turėti teisę į **teisingumo atkūrimą**.

Pagrindinis Komisijos teisės aktų rinkinio tikslas – visapusiškai išspręsti su aukų poreikiais susijusius klausimus. Komisijos pasiūlymais sprendžiami tiesioginių nusikaltimų aukų ir netiesioginių aukų, kaip antai šeimos narių, kuriems nusikaltimas irgi turi pasekmių, poreikiai. Artimiausiems tiesioginių aukų šeimos nariams arba nuo jų priklausantiems asmenims bus suteikta šiame rinkinyje siūloma parama ir apsauga.

Toliau pateiktu pavyzdžiu aiškiai parodoma, kaip prastai gali būti elgiamasi su auka ir kaip tai gali paveikti jos gyvenimą, jei jos asmeniniai poreikiai nėra tinkamai patenkinami pranešant apie nusikaltimą ir po to. Tolesniuose skyriuose parodysime, kaip *ta pati istorija* būtų galėjusi vykti – pagal kiekvieną poreikių kategoriją, – jei su auka ir jos šeima būtų elgtasi tinkamai, kaip to bus siekiama įgyvendinant Komisijos pasiūlymus.

Vieną naktį įsilaužta į Alekso atostogoms su šeima užsienyje išsinuomotą butą. Pabandęs sulaikyti įsilaužėlius, jis buvo sumuštas šeimos akivaizdoje. Apie nusikaltimą Aleksas pranešė vietos policijai, bet ji ne iki galo suprato, tad jis pateikė ne visą informaciją apie užpuolimą. Artimiausiomis savaitėmis Aleksas negavo beveik jokios informacijos apie bylą ir jautėsi vis blogiau, nes ji ir jo šeimą kelis kartus formaliai apklausė skirtingi policijos pareigūnai. Net jo vaikai buvo pakartotinai apklausiami, ir tai juos labai liūdino.

Grižus namo Aleksui dėl patirtų sužeidimų prireikė kelių operacijų ir kelias savaites jis buvo nedarbingas. Policija jam nesuteikė jokios informacijos, kol vieną dieną buvo liepta atvykti į teismą užsienyje ir liudyti dviejų įtariamųjų teisme. Teismas buvo sudėtingas, nes niekas nepaaiškino užsienio šalyje nagrinėjamos bylos, jam nerimą kėlė ir tai, kad išėjęs iš teismo salės jis susidurdavo su kaltinamaisiais.

¹⁷ Žr. Komisijos tarnybų darbinį dokumentą, SEC(2011) 580, p. 14.

Pasibaigus teismui Aleksas negavo jokios papildomos informacijos apie bylą ir apie tai, kas nutiko kaltinamiesiems. Bet dar daugelį metų jis ir jo šeima kentėjo nuo emocinių, fizinių ir finansinių nusikaltimo pasekmių. Nepaisant to, kad nusikaltimas įvyko kitoje vietoje ir kitoje šalyje, jie niekada nebesijautė saugūs, net ir savo namuose¹⁸.

3.1. Pripažinimas ir pagarbus elgesys

Žmogaus orumas yra pagrindinė teisingos visuomenės teisė ir tinkamo elgesio su aukomis pagrindas. Todėl nuo nusikaltimų nukentėję asmenys tikisi būti pripažinti aukomis, jie tikisi, kad bus pripažintos jų kančios ir kad su jais bus elgiamasi jautriai ir profesionaliai. Reikėtų suprasti, kad aukos yra asmenys ir jų poreikiai turėtų būti pripažinti. Tačiau Europos specialistai, reguliariai susiduriantys su nusikaltimų aukomis, dažnai yra nepakankamai apmokyti, kiek tai susiję su aukų poreikiais arba su tuo, kaip nustatyti konkretaus asmens poreikius.

Aleksas buvo užpultas šeimos narių akivaizdoje per atostogas užsienyje. Kai jis pranešė apie nusikaltimą, policija pakvietė vertėją žodžiu, kad jis galėtų išsamiai paaiškinti, kas nutiko. Policija jį nukreipė į paramos aukoms organizaciją ir informavo apie jo teises ir teisę į kompensaciją. Artimiausiomis savaitėmis policijos asmuo ryšiams jam reguliariai pranešdavo apie tyrimo eigą.

3.2. Apsauga

Dėl sistemos veikimo ypatumų aukos gali nukentėti baudžiamosios bylos nagrinėjimo metu. Siekiant išvengti žalos, kurią sukeltų netinkamas bylos nagrinėjimas, kaip antai pakartotinė arba netaktiška apklausa, svarbu užtikrinti aukų apsaugą per baudžiamosios veikos tyrimus ir baudžiamųjų bylų nagrinėjimą. Ši apsauga labai svarbi ypač pažeidžiamoms aukoms, pvz., vaikams.

Net po nusikaltimo nusikaltėlis gali aukoms padaryti papildomos žalos, bauginti ar prieš jas imtis atsakomųjų veiksmų. Apie 40 proc. nusikaltimų, apie kuriuos pranešta, yra pakartotiniai nusikaltimai prieš tą pačią auką per tuos pačius metus¹⁹. Užtikrinta galimybė pasinaudoti apsaugos priemonėmis gali būti esminė tolesnių įvykių prevencijos sąlyga. Be to, dėl išaugusio judumo ES daugiau aukų persikelia į užsienį ar po jį keliauja. Tačiau bet kokia jų turima apsauga gali būti nebeužtikrinama už šalies sienų. Kad apsaugotų žmones, besinaudojančius savo teise į laisvą judėjimą, Komisija pirmąkart siūlo apsaugos priemonių tarpusavio pripažinimą.

Kai Aleksas pranešė apie užpuolimą, policija paklausė, ar jam reikėtų kokios nors apsaugos ar pagalbos per bylos nagrinėjimą. Per tolesnį baudžiamosios veikos tyrimą Aleksas ir jo žmona buvo apklausiami kuo mažiau ir tai visada darė tas pats policijos pareigūnas; jų vaikai buvo apklausti tik kartą tam paruošto pareigūno, kad jiems nebūtų padaryta jokios žalos. Kai byla perduota į teismą, Aleksas buvo pakviestas duoti parodymų. Įžengęs į teismą jis jautėsi užtikrintai, nes sėdėjo atskirame aukoms skirtame laukiamajame ir taip išvengė susidūrimo su nusikaltimo vykdytojais už teismo salės ribų.

3.3. Parama

Nusikaltimai aukas sukrečia ir išsekina, dėl jų jos gali patirti traumą arba nesugebėti susidoroti su praktiniais dalykais. Pranešus apie nusikaltimą, aukai reikės suvokti painią teisinę sistemą. Todėl tinkama ir laiku suteikta parama labai svarbi, siekiant padėti aukoms įveikti emocines, praktines, administracines ir teisines kliūtis ir atsigauti. Nepaisant darbo,

¹⁸ Realiomis problemomis pagrįsta išgalvota istorija.

¹⁹ 2000 m. Tarptautinė nusikaltimų aukų apklausa.

kuri atlieka veikiančios paramos aukoms tarnybos, tokia pagalba šiuo metu ne visada prieinama.

Policija Aleksą nukreipė į paramos aukoms organizaciją. Ten jam ir jo šeimai suteikta emocinė parama, siekiant padėti įveikti nusikaltimo sukeltą skausmą. Organizacija taip pat suteikė praktinę pagalbą, kaip antai padėjo gauti medicinos pagalbą ir sutvarkyti dokumentus. Paramos aukoms organizacija jam papasakojo apie baudžiamąją bylą ir jo teises bei vaidmenį proceso metu. Jam nurodyti paramos aukoms organizacijos jo gimtojoje šalyje kontaktiniai duomenys – į ją jis reguliariai kreipdavosi net ir užbaigus bylą. Organizacijos parama jam ir jo šeimai leido įveikti šią nelaimę ir sugrįžti į normalų gyvenimą.

3.4. Teisė kreiptis į teismą

Aukos turi teisėtą interesą įsitikinti, kad teisingumas įvykdytas. Joms turėtų būti suteikta veiksminga teisė kreiptis į teismą, ir tai gali labai padėti joms atsigauti. Informacija aukoms apie jų teises ir pagrindines datas bei sprendimus yra esminis dalyvavimo bylos nagrinėjime aspektas, todėl ji turėtų būti suteikta taip, kad aukos ją suprastų. Aukos turėtų turėti galimybę dalyvauti teisme ir sekti bylos eigą. Iš tiesų aukoms visoje ES ne visada užtikrinama teisė į šiuos pagrindinius kreipimosi į teismą elementus.

Policija galiausiai susisiekė su Aleksu, kad praneštų, jog sulaikė du vyrus ir pateikė jiems kaltinimus dėl nusikaltimo. Jam taip pat pranešta apie bylos nagrinėjimo laiką ir vietą ir pasakyta, kad reikės liudyti teisme. Per teismą suprasti klausimus ir kitas bylos nagrinėjimo dalis jam padėjo vertėjas žodžiu.

3.5. Kompensacija ir teisingumo atkūrimas

Asmenys, kurie patyrė žalą dėl kitų asmenų veiksmų, dažnai tikisi gauti tam tikrą finansinę kompensaciją iš valstybės arba nusikaltėlio. Kompensacija siekiama pašalinti trumpalaikę ir ilgalaikę finansinę žalą. Simbolinis sumokėjimas gali būti ir būdas pripažinti auką.

Atkuriamuoju teisingumu, kuris baudžiamosiose bylose vis dar yra palyginti nauja sąvoka, siekiama daugiau nei vien suteikti finansinę kompensaciją ir daugiausia dėmesio skiriama aukos atsigavimui. Ja, kaip alternatyva arba derinant su oficialiu teisingumu, siekiama atkurti tokią aukų padėtį, kokia ji buvo iki nusikaltimo, suteikiant joms galimybę, jei jos to pageidauja, susitikti su nusikaltėliais akis į akį, o pastariesiems – galimybę prisiimti atsakomybę už savo veiksmus.

Aleksas susisiekė su gimtosios šalies institucija, atsakinga už kompensacijas, užpildė visus reikiamus dokumentus gimtąja kalba ir tada juos išsiuntė į šalį, kurioje buvo užpultas. Gautais pinigais jis susimokėjo už po užpuolimo jam tekusias papildomas išlaidas, įskaitant operacijas.

4. SPECIALIOS AUKŲ KATEGORIJOS

- *Terorizmo aukos*

Galbūt skirtingai nei visos kitos aukos, terorizmo aukos patyrė išpuolius, kurių galutinis tikslas buvo pakenkti visuomenei. Iš esmės jos turi tuos pačius apsaugos ir pagalbos poreikius kaip ir bet kurio kito sunkaus smurtinio nusikaltimo aukos. Tokius poreikius būtina patenkinti ir tokias aukas bei jų šeimas reikia paremti panašiais būdais²⁰. Tačiau dėl išpuolio pobūdžio terorizmo aukoms gali tekti gerokai didesnis visuomenės dėmesys, ir jos gali turėti gerokai

²⁰ Kaip pripažinta Tarybos pamatinio sprendimo 2002/475/TVR dėl kovos su terorizmu 10 straipsnyje.

didesnį socialinio pripažinimo ir pagarbaus visų elgesio – nesvarbu, praktikuojančių specialistų, žiniasklaidos ar atskirų asmenų – poreikį. Komisijos pasiūlymuose bus išskirtas tokių aukų pripažinimas ir pagarbūs elgesys su jomis.

- *Kelių eismo įvykių aukos*

Kelių eismo įvykių aukoms dažnai atrodo, kad jų, kaip aukų, statusas visuomenės nėra pakankamai pripažintas. Kelių eismo įvykių tyrimais dėl jų pobūdžio iš pradžių siekiama nustatyti priežastis ir aplinkybes, o ne susitelkiama į aukų poreikius. Tačiau natūralu, kad tokių įvykių aukos nori būti tikros, kad įvykis tinkamai ištirtas, o tais atvejais, kai įvykdomas nusikaltimas, įsitikinti, kad atkurtas teisingumas. Akivaizdu, kad tokiose bylose dalyvaujantys asmenys turi būti apmokyti, kad suprastų ir pripažintų šiuos poreikius.

Kelių eismo įvykių aukos gali turėti teisę prašyti kompensacijos už padarytą žalą. Tarpvalstybinių kelių eismo įvykių atveju viena iš dažnų aukų problemų yra ta, kad prašymo dėl kompensacijos pateikimo terminai visoje ES labai skiriasi ir aukos gali nežinoti, kurios šalies taisyklių reikėtų laikytis. Todėl gali nutikti taip, kad aukos negauna jokios kompensacijos dėl labai trumpų senaties ar apribojimo terminų eismo įvykio valstybėje narėje. Tokioms aukoms bus naudingi peržiūrėti galiojantys ES teisės aktai dėl įstatymų kolizijos²¹, nes jos galės pasikliauti gimtosios šalies nustatytais senaties terminais.

- *Ypač pažeidžiamos aukos*

Kai kurios aukos yra labiau pažeidžiamos nei kitos, t. y. joms gali būti dar labiau pakenkta baudžiamosios bylos nagrinėjimo metu, todėl reikia patenkinti jų specialius apsaugos ir paramos poreikius. Todėl, remdamasi galiojančiais tarptautiniais ir nacionaliniais metodais, Komisija pirmą kartą nustato pažeidžiamų aukų kategorijas ir kitų rizikos grupėms priklausančių asmenų nustatymo mechanizmus, pagrįstus individualiu poreikių vertinimu.

Pažeidžiamų aukų kategorijoms priklauso vaikai, neįgalieji ir seksualinio smurto bei prekybos žmonėmis aukos. Be to, aukos gali būti pažeidžiamos dėl kitų su jų **asmeninėmis savybėmis** (pvz., didelė baimė ir stresas, bauginimų ar pakartotinio smurto pavojus ar tokia asmeninė, socialinė ar ekonominė aukos padėtis, kad jai sunku įveikti nusikaltimo pasekmes arba suprasti teismo procesą) ir (arba) su **nusikaltimo rūšimi ir pobūdžiu** (pvz., terorizmas, organizuotas nusikalstamumas, neapykantos nusikaltimas ar smurtas dėl lyties) susijusių priežasčių. Pavyzdžiui, organizuoto nusikalstamumo aukos yra ypač pažeidžiamos, kiek tai susiję su bauginimais ir pakartotiniu nusikaltimo vykdytojų smurtu, todėl joms reikia specialių apsaugos priemonių.

Požiūris, kurio laikosi Komisija, atitinka siūlomos naujos direktyvos dėl kovos su **seksualine prievarta prieš vaikus, jų seksualiniu išnaudojimu ir vaikų pornografija** ir naujos direktyvos dėl **prekybos žmonėmis** nuostatas²². Abiem priemonėmis užtikrinami konkretūs šių pažeidžiamų aukų poreikiai.

Pagal ES chartiją ir JT vaiko teisių konvenciją ir, kaip pripažinta Europos Sąjungos sutartimi, **vaikai** turi pagrindinę teisę, kad būtų atsižvelgta į jų interesus visuose nacionaliniuose ir tarptautiniuose įstatymuose ir politikoje, įskaitant teismo procesą. Dėl jų pažeidžiamumo Komisija aktyviai skatina vaiko interesus atitinkantį teisingumą vaikų, dalyvaujančių

²¹ Reglamentas (EB) Nr. 864/2007 dėl nesutartinėms prievolėms taikytinos teisės („Roma II“).

²² Žr. 12 išnašą.

baudžiamąjoje byloje, atžvilgiu²³. Baudžiamasis tyrimas vaikams gali būti traumuojanti patirtis, ypač jei jie buvo smurto aukos, todėl reikėtų nustatyti specialias jų apsaugos priemones.

Seksualinio smurto aukas, kurių didžioji dauguma yra moterys, reikia apsaugoti nuo tolesnio smurto ir suteikti specializuotą paramą ir pagalbą įveikti įvairialypes tokio smurto pasekmes ir sugrįžti į įprastą gyvenimą. Dėl su tokiais nusikaltimais susijusios gėdos bei kaltės ir dažnai artimų ryšių su nusikaltimo vykdytoju, šios aukos labiau nei bet kurios kitos nesiryžta pranešti apie nusikaltimą. Seksualinio smurto aukoms ypač reikia medicininės ir psichologinės pagalbos, įskaitant skubią teismo apžiūrą, taigi pranešimas apie nusikaltimą neturėtų būti sąlyga norint pasinaudoti tokiomis paslaugomis.

Ypač svarbu užtikrinti asmenų, kurie susiduria su **pakartotiniu to paties nusikaltimo vykdytojo smurtu**, saugumą ir apsaugą. Siekiant užkirsti kelią tolesnei žalai ir sumažinti jos pavojų, ypač svarbu užtikrinti apsaugą, kuri turėtų apimti galimybę nusikaltimo vykdytojui nustatyti kontakto suvaržymo, draudimo palaikyti kontaktą ar apsaugos orderį, kad būtų išvengta tolesnio jo ryšio su auka. Tokia apsauga turėtų būti perkeliama į kitą ES valstybę narę, jei auka ten persikelia ar keliauja.

Neužtenka užtikrinti, kad aukos gautų tinkamą paramą ir apsaugą, svarbu apskritai užkirsti kelią smurtui. Moterys labiausiai susiduria su įvairių rūšių fiziniu, seksualiniu ir psichologiniu smurtu, ypač šeimoje ir palaikydamos artimus santykius. Todėl Komisija toliau vykdys veiksmus, kad užkirstų kelią smurtui prieš moteris Europoje ir su juo kovotų, taip pat remtų ir saugotų aukas ir rizikos grupes²⁴.

5. KOMISIJOS ATSAKAS. LAIKAS IMTIS VEIKSMŲ

Komisija siūlo toliau nurodytų teisės aktų rinkinį, kad atsižvelgtų į pirmiau aprašytus poreikius ir užtikrintų, kad aukos Europoje gautų minimalias teises, apsaugą, paramą, teisę kreiptis į teismą ir teisę į teisingumo atkūrimą. Komisija pasiūlys:

- **Direktyvą, kuria nustatomi būtiniausi nusikaltimų aukų teisių, paramos aukoms ir jų apsaugos reikalavimai** ir keičiamas 2001 m. pamatinis sprendimas. Direktyva bus užtikrinta, kad su aukomis būtų elgiamasi pagarbiai ir kad būtų tinkamai atsižvelgiama į specialius pažeidžiamų aukų poreikius. Taip pat bus užtikrinta, kad aukos gautų reikiamą paramą, kad galėtų dalyvauti bylos nagrinėjime ir gautų bei suprastų reikiamą informaciją, taip pat kad būtų apsaugotos per baudžiamosios veikos tyrimus ir nagrinėjant bylą.
- **Reglamentą dėl apsaugos priemonių tarpusavio pripažinimo civilinėse bylose**, kuriuo bus padedama užkirsti kelią žalai ir smurtui ir kuriuo bus užtikrinta, kad aukos (pvz., smurto privačioje erdvėje aukos), kurioms užtikrinama apsaugos priemonė vienoje valstybėje narėje, gautų tokią pačią apsaugą kitose valstybėse narėse, jei ten persikeltų arba keliautų. Tokia apsauga turėtų būti suteikiama be jokių papildomų procedūrų,

²³ Komisijos komunikatas „ES vaiko teisių darbotvarkė“, COM(2011) 60 galutinis.

²⁴ Žr. Tarpvyriausybinės konferencijos, patvirtinusios Lisabonos sutartį, prie Baigiamojo akto pridėtą 19 deklaraciją (OL C 83, 2010 3 30, p. 345).

²⁵ OL C 69, 2010 3 18, p. 5.

kuriose aukai reikėtų dalyvauti. Šia priemone papildomas Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl Europos apsaugos orderio²⁵ pasiūlymas, kurį 2009 m. rugsėjo mėn. inicijavo kelios valstybės narės ir kuris šiuo metu svarstomas Europos Parlamente ir Taryboje.

Šis teisės aktų rinkinys yra pirmas žingsnis siekiant, kad ES baudžiamosios teisenos darbotvarkėje daugiausia dėmesio būtų skiriama aukoms. Ateityje per kitą aukų teisių veiksmų etapą Komisija peržiūrės Direktyvą 2004/80/EB dėl kompensacijos nusikaltimų aukoms ir Reglamentą „Roma II“ (kad išspręstų tarpvalstybinių eismo įvykių senaties terminams taikytinos teisės klausimus). Taip pat bus atliekami tolesni su aukomis susiję tyrimai ir imamasi tolesnių veiksmų, visų pirma kiek tai susiję su konkrečiomis aukų kategorijomis, kaip antai terorizmo, organizuoto nusikalstamumo ir smurto dėl lyties, įskaitant moterų lytinių organų žalojimą, aukomis, siekiant pagerinti tokių aukų padėtį.

Be to, kartu su šiais veiksmais Komisija įgyvendins įvairias gretutines priemones, kurios bus ypač svarbios užtikrinant, kad aukos gautų praktiškai veiksmingas teises ir nebūtinai tik tada, kai dalyvauja baudžiamojoje byloje. Tai apims mokymus ir gebėjimų stiprinimą, keitimąsi gerąja patirtimi, nusikaltimų ir smurto prevenciją (kaip antai informuotumo didinimas ir informacijos teikimas), duomenų rinkimą ir tyrimus. Taip pat toliau teiksime finansinę paramą pagal dabartines finansines programas, kad propaguotumėme aukų teisių ir poreikių užtikrinimo klausimus.

Visomis šiomis pastangomis bus dar labiau sustiprinti nacionaliniu ir ES lygiu jau pasiekti laimėjimai. Tai leis ES pasiekti, kad užtikrinant teisingumą daugiausia dėmesio būtų skiriama aukų teisėms ir poreikiams. ES turėtų užtikrinti, kad aukos būtų tinkamai pripažįstamos ir jų teisės gerbiamos be jokios diskriminacijos visoje ES.